

**ШУМЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ“**

ФАКУЛТЕТ ПО ХУМАНИТАРНИ НАУКИ

КАТЕДРА „ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ“

АЛЕКСАНДЪР ГОРЧЕВ АЛЕКСАНДРОВ

**Д-Р СТОЯН ДАНЕВ - ПОЛИТИЧЕСКИ И
ДЪРЖАВЕН ДЕЕЦ. ПРИНОС КЪМ БИОГРАФИЯТА
МУ (ДО 1913 Г.)**

**АВТОРЕФЕРАТ
на дисертация за присъждане на образователната и
научна степен“доктор“**

**Научен ръководител:
проф. д-р Росица Ангелова**

**Шумен
2015**

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от състав на катедра „История и археология” при Факултета по хуманитарни науки на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски”, на заседание, проведено на 7 май 2015 г.

Дисертацията се състои от увод, пет глави, тринадесет параграфа и заключение. Общият обем е 372 стандартни машинописни страници, в това число и библиографията.

Публичната защита на дисертационният труд ще се състои на 3 септември 2015 г. от 14,00 часа, в зала 309, Корпус 1 (Ректорат) на ШУ „Епископ Константин Преславски”

Материалите по процедурата са на разположение на интересувашите се всеки работен ден от 9.00 до 16.00 часа в катедра „История и археология”, корпус 1 (ректорат) на ШУ „Епископ Константин Преславски”, гр. Шумен, ул. „Университетска” № 115, каб. 301.

След Освободителната руско-турска война от 1877-1878 г. възстановената българска държава тръгва по нов път. Път колкото и предначертан от Сан-Стефанският мир и по-късно от несправедливия Берлински договор, толкова и неизвестен, мъчителен, бурен и емоционален. В този път младата българска държава премина и през много изпитания, победи, разочарования. Събитията в края на XIX и XX век дават възможност на политическата и държавната сцена да излязат редица личности. Всеки със своята индивидуалност, образование, характер, разбирания и емоции. А в определен момент и да станат изразители на социално-политическите, идеологически и морални възжеления на определени групи и прослойки в българското общество.

Един от тях е д-р Стоян Петров Данев. Един от малкото български общественици и политически дейци, които имат шанса, възможността, а са надарени и от съдбата да преживеят доста обществени, политически събития и превратности в българското историческо развитие. Роден в Шумен и за своята достопочтена възраст на живот/ близо 92-години/ той много пъти се е оказвал едно от главнодействащите лица в развитието на младата българска държава. Хронологически проследен животът му преминава през последните десетилетия преди Руско-турската освободителна война /1877-1878 г. /, в годините на създаване на новата българска държава от 1878 г., а вече на преклонна възраст с достатъчно богат опит има шанса да наблюдава и оценява втората голяма промяна в българското общество - тази от 1944 г. За всичките тези години развоят на политическите вълни го изтласква на преден план като

един от ръководните фактори на страната-лидер на Прогресивнолибералната партия, министър на външните работи и изповеданията, министър председател, председател и подпредседател на народното събрание. Едновременно с това е един от най-видните български юристи, преподавател по международно право.

Д-р Стоян Данев не е бил обект на самостоятелно проучване в историографията за разлика от други негови съвременници и личности като Васил Друмев, Петко Каравелов, Драган Цанков, Димитър Петков, Димитър Тончев, Борис Вазов др. Разбира се в историческата ни наука има много изследвания за годините след Освобождението /1877-1878/ до началото на Първата световна война- за формиране на партийно-политическата система на България, оформяне на политическите партии, икономическото, културното и социалното развитие на обществото. В тях д-р Данев присъства осезателно –като активна фигура, лидер на партия, министър и министър-председател, председател на народно събрание с водената от него политика. Всички изследвания показват д-р С. Данев като една от фигурите на политическата сцена, което не дава цялостна представа за неговия сложен път на развитие. Настоящата работа е опит да очертае формирането и израстването на Данев като политически деец на следосвободенска България, както и пряката му роля за изграждането и развитието на страната до 1913 г. Този период от биографията на д-р Данев е по- слабо застъпен в наличната историческа литература, поради което е и по-малко познат на по-широката общественост. Неговата житейска биография изцяло е свързана с големите

промени, които българската държава претърпява в онези години. Затова целта е тя да бъде разглеждана в контекста на вътрешнополитическите и външнополитическите отношения на страната, на сложните взаимоотношения между отделните партии, взаимоотношенията между лидерите им, както и отделни техни представители.

Хронологическата рамка на изследването е обоснована два маркера. Долната граница фиксира раждането в Шумен на Стоян Петров Данев през 1858 г., а горната – 1913 г., когато приключва Междусъюзническата война и д-р Стоян Данев подава оставка като министър-председател на Царство България. Катастрофалният изход на България в Междусъюзническата война по същество слага край и на политическата дейност на д-р Ст. Данев. Наистина, той запазва лидерския си пост в ПЛП и през следващите години на нейното самостоятелно съществуване до 1920 г. След сливането ѝ с Народната партия в т. нар. Обединена народнопрогресивна партия му е предоставено едно от ръководните места в нея. Получава и министерски пост в коалиционното правителство на Т. Теодоров (1918-1919) и на Ал. Стамболийски (от октомври 1919 до пролетта на 1920 г). Въпреки това той е изтласкан на позадна линия в политическия живот на страната. Като опитен политик, той добре съзнава това и когато след преврата от 9 юни 1923 г. е поканен в ръководното тяло на новообразувания Демократически съговор, отказва участието си и на практика се оттегля от активна политическа дейност. През следващия етап от жизнения си път се отдава на адвокатска практика и преподавателска дейност.

Изследваният и предложен в настоящата работа период от живота на д-р Ст.Данев условно можем да разделим на две части - първата обхваща времето от неговото раждане 1858 г., годините прекарани в чужбина, където завършва своето образование, специализира и защитава докторат и втората- неговата активна, обществена и политическа дейност в Княжество/Царство България до 1913 г.

Д-р Стоян Данев не участва в събитията на бурните предосвобожденски години, когато редица известни български възрожденци и комитетски дейци търсят начини, предлагат форми и методи за освобождение и възстановяване на българската държава. А след краткото му участие в истинска битка на бойното поле през 1876 г. в Сърбия революционните настроения изчезват от личността му. Не участва и в Руско-турската освободителна война от 1877-1878 г.. Но затова пък има шанса да получи едно високо, модерно и желано от мнозина не само в поробеното отечество образование. Нещо повече непрекъснатото му желание да се усъвършенства и учи, да изучава зародилата се вече в Европа модерна демокрация го отвежда в страни като Швейцария, Германия, Англия и Франция. Под европейско влияние мисленето му се променя, до равнището на либерализма. Дълбоко впечатлен от Драган Цанков още преди Освобождението, на неговият патриотизъм, достопочтеността и искреното желание за възраждане на една нова българска държава д-р Данев става негов последовател. Възприема неговите идеи и уверено ги следва и доразвива.

След Съединението на Княжество България и Източна Румелия/1885/ д-р Данев постепенно започва да се утвърждава като партиен деец, показва и отлични организаторски качества, отстоява собствени позиции, предлага идеи за развитието на Княжество България. Съвсем логично през юли 1897 г. след подадената оставка на ДраганЦанков като партиен шеф д-р С.Данев е избран за негов наследник. А след окончателното консолидиране и оформяне на Проглесивнолибералната партия след 1899 г. д-р Данев навлиза и в управлението на страната. След 1900 г. става и министър – председател. Време, когато България тръгва по възходящ път на икономическо развитие, пример за всички балкански и не само страни.

Трудни задачи има да решава д-р С.Данев начело на своя кабинет- премахване на дребното партизанство, възстановяване на свобода на печата и на събранията, балансиране на държавния бюджет, сключване на така необходимия външен заем. Същевременно кабинетът на Данев работи и по въпросите свързани с осъществяване реформи в Македония с разрешаването на националния въпрос. Осъществява посещения в Русия и е в основата на сключената отбранителна спогодба с Русия в 1902 г. Не така успешни от гледна точка на българските национални интереси обаче са дипломатическите срещи в Белград, особено по т.нар. „Фирмилианов“ въпрос и Румъния. Тези и други събития, както и вече нескриващия си неприязаното си отношение към правителството Фердинанд довежда до подаването на оставка на д-р Стоян Данев.

От 1903 г. до 1911 г. ПЛП и самият Данев остават в опозиция. В средата на март 1911 г. министър-

председателят Александър Малинов е принуден да подаде оставката на кабинета. Монархът поверява управлението на страната на народняците и прогресивните либерали. След 10-годишен период на тежко опозиционно съществуване и двете формации са отново управляващи. Д-р Данев обаче остава извън изпълнителната власт, но оглавява ВВНС и XV ОНС. След 1911 г. събитията се завъртат главоломно като за кратко време България участва в две войни-балканските 1912-1913 г. Крайният изход за България от войните е катастрофален. По същество това слага край и на активната политическата дейност на д-р Ст. Данев без да губи лидерския си пост в ПЛП през следващите години на нейното самостоятелно съществуване. Съден за националните катастрофи, лежи в затвора. Извън политиката се отдава на адвокатска и преподавателска работа като професор по право. Умира през 1949 г. Като лидер на политическа партия – прогресивнолибералната/ПЛП/ той слага отпечатък върху нейното цялостно развитие. Независимо от това, че ПЛП остава в историята и историческата литература като „цанковистка“ все пак продължителното ръководство на д-р С. Данев, дава своето отражение на национално и на местно ниво.

Настоящата работа е опит да се представи възможно най-пълна и изчерпателна биография на една образована и разностранна по дейност личност, каквато е тази на д-р С. Данев до 1913 г. - времето на неговата активна дейност. Да се проследи формирането му като личност, да се очертае развитието му като политически лидер и ролята му за развитието на ПЛП. Да се анализира дейността му като

министър-председател, дипломат и председател на народното събрание и свързаните с тази му дейност постижения и неуспехи във вътрешната и външната политика, в отстояване на българските националните интереси. Стремежът е да се представят балансирано неговият живот– ученик- млад учен-администратор – политик и лидер на ПЛП – министър-председател, дипломат.

В работата се следва хронологическият и сравнително-историческият подход, като събитията са поставени и показани в тяхната взаимосвързаност и обусловеност. Като се очертават личностните качества и характеристики на д-р Ст. Данев, същевременно показваме и тяхното проявление в различните събития от онова време.

Използваният автобиографичен материал, очертава определени щрихи от развитието на д-р Данев. Същевременно обаче понякога те са чисто субективни. Затова е търсен и друг архивен и документален материал във фондовете на Централен държавен архив, Български исторически архив при Народна библиотека „Кирил и Методий” (БИА-НБКМ), Научен архив на Българска академия на науките, държавните архиви на Русе, Шумен, фондовете на д-р Стоян Данев, Александър Людсканов и др., различни по обем и съдържание научна литература и изследвания за събитията през разглеждания период, както и партийният печат на ПЛП вкл. и местният такъв. Това дава възможност за съпоставка на фактите и събитията и по-безпристрастна оценка на случилото се с участието на д-р Данев, или там където той е главно действащо лице в разглеждания период от живота му до 1913 г.

В структурно отношение изложението се състои от увод, пет глави с общо тринадесет параграфа, заключение и библиографска справка за използваните извори и литература.

В увода са изложени накратко причините за написването на дисертацията, направен е преглед на изворовата база и изследванията свързани с дейността на д-р С. Данев.

Първа глава, „**Детски и юношески години**“ съдържа три параграфа- „Родно място и начално образование“, „Продължаване на образованието в чужбина“, „Участие в Сръбско-турската война от 1876 и завършване на висшето образование“.

Основното внимание в посочената глава е отделено на годините на израстването на С. Данев в родния град Шумен, както и първите му ученически години. Собствените му мемоарни бележки за този период ни показват, че той израства в едно типично за годините на Възраждането семейство – небогато, но със здрави основи. Няма налични и точни данни – напр. кръщелно свидетелство за годината на раждането на С. Данев. Не са останали и писмени сведения от неговата майка, а устните вероятно не са били убедителни и за самият Данев. Затова той прибегва и до разни календарни празници през м. януари и в края на краища се спира на годината 1858.

Няма и богати спомени за родния баща на Стоян Данев. А самият той не го и познава, тъй като почива няколко месеца по-рано преди неговото раждане. Стояне третото дете на своите родители. Първите две обаче умират, а самият той е кръстен на името на преждевременно

починалия му баща – Стоян. Вторият му баща Петър-тих и скромен „пастрок“ е занаятчия по професия – занимава се с бъчварство. Стоян приема неговата фамилия и започва да носи името Стоян Петров Данев. От изследваните извори можем да заключим, че основен фактор за израстването му в детските години е неговата майка- Тодорица Гергева, също от гр. Шумен, чийто род идва от днешния квартал Дивдядово. Нейната „педагогика“ е съвсем проста: „в крайна неволя по-скоро проси, отколкото кради“. Нещо, което дълбоко се запечатва в съзнанието на бъдещия политик и държавник.

В главата е отделено място и за първите ученически години на С. Данев в гр. Шумен. Показваме, че той е сред българчета, проявяващи желание да получат добро първоначално образование, а Шумен е средище с многовековна история и култура. Това според нас е една от обективните предпоставки, които оказват благотворно влияние върху Данев. Макар и по-схематично /без да е предмет на настоящата работа/ е отделено място и на част от тогавашната интелигенция, предимно учители, които оформят отношението на Данев към образованието и формират първите му възгледи. Като значимо събитие отпечатало се в съзнанието на шуменци тогава и много силно върху самият Данев е провъзгласяване на българската автокефална църква през 1870 г. и най-вече пристигането на Варненски и Преславски митрополит Симеон в Шумен. Изнесените факти са непозната страница от биографията на първия български кириарх на Варненско-Преславската епархия.

След 1873 г. Ст. Данев завършва класното училище в Шумен и избира пътя на продължаването на образованието си. В този период желанието на много българи да получат достъп до различни учебни заведения извън пределите на българските земи е силно. Основно будните българчета се насочват в няколко посоки- към Русия, на юг към Цариград и Гърция и в редица по-близки и по-далечни страни в Европа. В този период най-задълбочаващите се духовни връзки се осъществяват с Русия. Ръководейки се от икономическите и политически интереси на империята Русия се превръща в първостепенна сила и фактор за разрешаването на назряващия Източен въпрос. Тя търси съюзници в поробените християнски народи в Османската империя. През първата половина на XIX в. много силно е изразена и тенденцията за тотална езикова и културна асимилация на гърците спрямо българите. Затова определено се търсят възможности за ново културно общуване, нови съюзници за духовното възпитание на българската нация. Търсят се и на запад сред напредналите страни и народи. Стоян Данев избира тази посока. Затова способства и благоприятният за него фактор- личността на местния благодетел Маринчо Бенли (1809-1875), преселил се във Влашко и придобил значително състояние.

Стоян Данев става четвъртия стипендиант на Шуменското класно училище и е изпратен да продължи образованието си в Чехия –в градчето Karlove Hradec /Кьониград/. Премахва през Румъния и Австрия, където има първи срещи с младият Константин Стоилов, Григор Начович, Сава Паница и др. Изборът на Чехия е неслучаен. Този интерес на шуменци към чешкия народ се заражда на

границата на 50-те и 60-те години на XIX в. и е свързан преди всичко с педагогическата и театралната дейност на Йозеф Майснер в Шумен, с Българската добродетелна дружина- с нейните добри контакти и авторитет там, както и с отдаденият на славянската идея Ян Кветослав Клумнар- директор на гимназията в Храдец Кралове. Продължаването на образованието в Чехия оформя мирогледа на Данев. Силно го впечатлява демократичният дух на чешкия народ и не крие желанието си и българският народ да узрее до това ниво.

Завързалият се “Източен въпрос“ в средата на 70-те години на XIX в. по време и след въстанието в Босна и Херцеговина от 1875 г. създава революционна обстановка на Балканите. Разпространяването на идеята за обединение на сърбите в една национална държава предизвикват силен обществен отглас в Сърбия и Черна гора, и Европа. Надигат се силни гласове за война срещу Османската империя. Тези събития на запад от българските земи повдигат духа и на българската емиграция. Назрява идеята да се вдигне въстание и в българските земи. И то става факт на 16 септември 1875 г. с център Стара Загора. Макар и без реални резултати е своеобразна прелюдия към Априлското въстание от 1876 г.

На Балканите през юни 1876 г. избухва войната между Сърбия и Черна гора от една страна и Османската империя от друга. Войната намира отзвук и в Чехия, сред най-близките приятели и съученици на С. Данев в гимназията, където учи. Заетата от чешката общественост позиция в подкрепа на Сърбия и Черна гора и всеобщият революционен подем кара Данев да се включи като

доброволец във войната. Отбелязването на този факт е във връзка с еволюцията, която изживява младият българин в своите разбирания. До 1876 г. той възприема еволюционния и просветителски възглед относно начините на борба на чешкия народ против австро-унгарското господство. И изведнъж - готовност на младия българин да се включи като доброволец в Сръбско-черногорско-турската война. На практика той прегръща революционния път за отстояване на националните и политически права на двата съседни народи – сръбският и черногорският.

Главната заслуга за тази негова еволюция се дължи не на българската революционна емиграция в Румъния, с която той няма контакти през първата половина на 70-те години на XIX в., а на обстановката в Чехия и на издигнатия от чешката общественост глас в защита на южните славяни. На вярата, че тази война ще се продължи и на българска територия до освобождението ѝ. Прякото участие във войната на Стоян Данев е в четата на Филип Тотю. Роля за участието му там изиграва присъствието на двама негови земляци от Шумен: единият – „стар комита”, а другият – Вълъо Харизанов.

Четата преминава през Бърза Паланка и гр. Неготин, следва течението на р. Тимок и след няколкодневен преход стига до гр. Зайчар, определен за сборно място на българските доброволчески чети и на Тимошката сръбска армия. Първото сражение с противниковите войски четата извършва близо до с. Ново Корито, след което се отправя за Княжевац. Последва ново сражение на четата при хълм „Бабина глава”. Османските части са заставени да отстъпят и четниците се насочват по посока на граничните села към

върх „Свети Никола”. Последват нови сражения след които тя се установява в района на Влашко село и Чипровци. В манастира край Чипровци пристига известие българските доброволци да се насочат към Морава, където да окажат помощ на сръбските войски. Напускането на българската територия предизвиква смут в редовете им. Стоян Данев е един от разочарованите. Той се включва в доброволческото движение с цел да подпомогне освобождението на поробеното си Отечество, а не на Сърбия. А и физически не е добре подготвен. Воеводата Филип Тотю го освобождава от четата като единственият оцелял от другите ученици – доброволци. Завръща се в Чехия за продължаването на образованието си.

След участието на Ст. Данев в Сръбско-турската война от 1876 г. изчезват и революционните нотки в неговата идеология. Влиянието на средата, в която се оказва като ученик в Чехия се оказва по-трайно: той достига до равнището на либерализма, който на свой ред не търпи потисничеството на който и да е народ от друг, но премахването на тази неправда трябва да се постигне не по революционен, а по еволюционен, просветителски път. От тук нататък дори и такова събитие като избухването на Руско-турската война през 1877 г., многократно по-значимо от Сръбско-турската война от 1876 г., не е в състояние да го отклони от пътя на образованието му.

Образованието си Ст. Данев продължава в правния факултет на Цюрихския университет, след което през 1879 г. се прехвърля в Германия и продължава образованието си в Лайпцигския университет. В Лайпциг Ст. Данев се задържа само една година и се прехвърля в университета в

Ерланген – малко градче в Бавария. Отдава се изцяло на подготовка за изпитите, които полага в Хайделберг през март 1881 г. Явява се на изпит в прочутия германски университет, декан на Правния факултет, на който е проф. Йохан Касар Блунчли – преподавател по международно право. Полага успешно изпита и придобива титлата доктор по право. Д-р Ст. Данев обаче не се завръща в Княжеството. Решава да специализира политически науки в престижното по онова време висше учебно заведение в Париж – *Ecole des sciences politiques*. Тъй като занятията в него започват чак през есента, пристига в Лондон с намерение да усвои по-добре английски език и от друга страна да следи отблизо развоя на политическия живот в страната. Особено силно го впечатлява свободата на печата и живото слово, както и начинът на провеждането на законодателните избори.

През есента на 1881 г. младият д-р Данев е вече в Париж и изцяло е погълнат от научна работа. Наред с лекциите, които слуша той пише и специален труд „*Reflexions a propos de la composition dr Sobranie en connexite de l'etat social du pays*” („Размисли по повод състава на Събранието във връзка със социалното положение в страната”), а по край него и друга писмена работа – „*La situation economique et le budjet de l'Italie*” („Икономическо положение и бюджет на Италия”). Главният предмет, който го занимава, е Конституцията на Българското княжество, приета от Учредителното събрание в Търново през 1879 г. и по-специално въпросите за всеобщото избирателно право и еднокамарната система. На парижката специализация е отделено внимание, тъй като тя е важен етап от неговия жизнен път. Според нас

предопределя желанието му да се включи в обществено-политическия живот на свободното Българско княжество. В Училището за политически науки той получава знания по широк кръг проблеми от политическо, правно и икономическо естество, каквито липсват на по-голямата част от българските политически и държавни дейци в периода непосредствено след Освобождението. Ползата от тези специализации обаче е само от научно-практическо естество. Те не допринасят с нищо за еволюцията в обществено-политическите му възгледи, оформили се по време на неговия ученически период в Чехия. Данев остава съмишленик на либерализма, едно от големите течения в Европа, битуващо заедно с консерватизма и радикализма. Няколко години преди да се прибере в България Данев публикува статии в българския печат, свидетелство за живия му интерес към политическата обстановка в България след първите години от приемане на новата конституция и събитията в страната от 1880-1883 г.

Втора глава “Във водовъртежа на политическия живот на Княжество България 1881-1897 г.” съдържа три параграфа: „Съмишленик на Либералната партия и редактор на в. „Средец”, „Отношение към развоя на политическия живот в Княжеството по време на Регентството (1886-1887) и първия стамболовистки режим“, „Политическа дейност по време на управлението на Народната партия (1894-1897). След десет години пребиваване и обучение в чужбина Стоян Данев вече като „доктор“ по право се завръща в България. По собствените му признания това става през есента на 1883 г., снабден с препоръчително писмо от своя благодетел Евлогий Георгиев до Григор Д. Начович, който

по онова време е министър на финансите в кабинета на Др. Цанков. Сантименталните му чувства го карат първо да пристигне в Шумен, за да разбере, че „родния ми град не особено променен в своята външност“, но все пак различен. Идването му е свързано и с желанието му да отдаде почит на друг свой благодетел - Преславски митрополит Симеон, чието седалище все още е в Шумен, да се види с роднини и останалите живи свои учители, след което се отправя за София през Русе.

На 25 ноември 1883 г. Данев получава и първата си държавна работа- финансов инспектор в министерството на финансите. Включен е и в т.нар. „Кодификационна“ комисия за изработване на различни законопроекта от държавното управление. Времето на началото на неговата служба съвпада и с началото на управлението на правителството оглавявано от Др. Цанков, чийто идеи д-р Данев приема. Макар и чиновник в министерство той все по-ясно оформя своите възгледи.

Показани са опитите на Данев да даде характеристика на част от формираните вече политически дейци в Княжеството като Петко Каравелов, Стефан Стамболов, Драган Цанков, които са ориентирани в оформяне на идейните му възгледи и оставането на страната на умерените либерали. Два други фактора му помагат в навлизането в политиката - отказът му от чиновническата работа в министерството на финансите и започване на самостоятелната адвокатска практика и вторият - оглавяването на в. „Средец“, който започва да излиза като седмичник от началото на 1884 г. в София. Първият фактор му дава определена финансова независимост, вторият

възможност за излагане и защита на възгледи и идеи. И той го прави. Анализира Търновската конституция - крайъгълен камък на българската държава. Макар според д-р Данев, в нея да има „някои пропуски”, като цяло тя отговаря на „народния характер” - т.е. визира се нейния демократичен дух. Отстоява твърдо либерални възгледи и позициите на либералите, които по онова време все още са единни. Изразява отношението си към българския национален въпрос – подкрепя на идеята за „съединение на разпокъсаното Отечество”.

От внимателният прочит на отделните броеве на вестника може да се направи заключение за оформените виждания на д-р Данев за икономическото и най-вече за политическото развитие на Княжество България. Неговата последователност в отстояването на либералните идеи, огорчението от опитите за разцеплението на либералите го кара да полага усилия, за да не се стигне до разцепление. Изборите за IV ОНС от май 1884 г. поставят д-р Данев, като последовател на Др. Цанков в опозиция на новото правителство на П. Каравелов. В течението на в. „Средец“ непрекъснато излизат статии срещу новото управление, понякога субективни. Той понякога твърде повърхностно и френолно подлага на тълкуване даже и понятия като „либерализъм“ и „радикализъм“, отстоявани тогава от Драган Цанков и Петко Каравелов.

Друга тема заемаща не по-малко място е тази, свързана със Съединението от 1885 г. Д-р Ст. Данев формално квалифицира Съединението като един „пловдивски преврат”, но гледа на него като на сериозен политически акт и като първи сериозен разрыв между

„освободителите и освободените”, т. е. между Русия и България. Разглежда аспекти на този акт –освен отношението на Русия, но и на останалите Велики сили и ясното очертаване на техните позиции. В главата анализирано и поведението на българският монарх. Политическата линия на първия български владетел княз Батенберг буди удивление. Като ярък русофил от д-р С. Данев би следвало да се очакват отрицателни характеристики за княза. Но на практика той допуска неопитността и младостта на българският владетел да формират неговото поведение по акта на Съединението. Знаем, че отношението на Русия по казуса прави оставането на престола на княз Батенберг невъзможно. В съзвучие на всеобщото българско одобрение на този акт д-р Данев също дава своето положително отношение. Нещо повече с Антон Франгя, в знак на съгласие със съединистката идея, решават да спрат издавания от тях в. „Средец”. Това твърдение обаче не отговаря на действителността. Изданието продължава да излиза до 12 април 1886 г., като не променя и отрицателното си отношение към правителството на П. Каравелов. Издаването е спряно заради неговите недостатъци като печатно издание.

Изразявайки отношение по акта на Съединението на Източна Румелия с Княжество България, д-р Ст. Данев не подминава и свързаното с него друго голямо събитие – Сръбско-българската война от 1885 г. Основателна и правдива е неговата констатация, че приятелството с Англия, благодарение на което става невъзможна военната интервенция от страна на Османската империя, се оказва недостатъчно да предпази Българското княжество от друга

дебнеща го опасност – този път от страна на западната ни съседка Сърбия.

В изложението са очертани основните политически оценки на Данев по два въпроса – Регенството/1886-1887/ и първият стамболовистки режим. Подходът му по въпросите е по-скоро политически, а не исторически. Обръща внимание повече на определени факти и явления, последвали от пълното погазване на правата на гражданите, предоставени им от Търновската конституцията. Но е факт признанието му, че спрямо опозицията няма систематично преследване и че в това отношение последвалият в края на XIX и началото на XX в. режим на радославистите може да бъде повече упрекнат от този на Стамболов. Нееднозначни са и оценките му за Стефан Стамболов и за новият княз Фердинанд. Макар и твърде схематично да са представени от него, могат да се открият съществени разминавания с оценки за събитията и личностите от периода, направени от съвременниците му и от по-късните генерации. В този период д-р Данев прекратява политическата си дейност и работи само като адвокат.

Падането на Ст. Стамболов не спира политическият живот в Княжеството. Поемане управлението на страната от Народната партия (1894-1899) довежда на сцената други изяви дейци, част от които добри познати на д-р Данев - Константин Стоилов, Григор Д. Начович, Иван Евстр. Гешов, д-р Васил Радославов и др. За да очертаем по-добре отношенията, в които Данев влиза с тях са дадени подробни сведения за тяхната предосвобожденска дейност и такава след 1878 г. В този период са отбелязани и опитите за привличане на д-р Данев като министър. След отказът му да

бъде включен в правителството на д-р Стоилов, Данев е включен в състава на Временното бюро на Народната партия, което го прави един от нейните основатели, издигната е и кандидатурата му като правителствен кандидат в изборите за новото Народно събрание и след като то става факт, му е предложен пост на единия от заместник-председателите.

Във втора глава е отделено място и на отношението, което д-р Данев има към събития, случили се през разглеждания период. Недоумение буди поне в началото на управлението на К. Стоилов недопускането на Др. Цанков да се завърне в Княжеството, от където е имигрирал при режима на Стамболов. Рекламираните принципи за „свобода и независимост”, за премахване на „насилията при изборите “ на практика не се изпълняват, а тъкмо обратното. От убийството на Ст. Стамболов, извършено в началото на юли 1895 г., Ст. Данев е потресен и прави опит да оневини правителството.

При министерските реконструкции на кабинета на НП е намесен и д-р Ст. Данев. В своите спомени той съобщава, че получава предложение от Т. Теодоров да поеме Министерството на правосъдието, а той да оглави Министерството на финансите. Но до участие като министър в кабинета не се стига. Д-р Данев до февруари 1896 г. е в лагера на д-р К. Стоилов.

Новите парламентарни избори за IX ОНС през 1896г. съвсем естествено разбунват общественно-политическия живот в Княжеството. Цанковистите са разединени в отношението си към управляващите – едни вървят с тях (д-р Д. Моллов и др.), а други, начело със самия Др. Цанков, са

против. Това застава и д-р Данев да се оттегли от лагера на управляващите и да се прехвърли към групата на своя лидер.

Проектираната коалиция срещу управлението на д-р К.Стоилов не се осъществява. Поради известни различия на д-р Ст. Данев и Драган Цанков след злополучната сбирка от октомври 1896 г. настъпва известно охлаждане в отношенията им.

Трета глава на дисертационния труд е „Лидер на Прогресивнолибералната партия“ и в нея се проследява учредяването,организационното укрепване на ПЛП и издигането на д-р Стоян Данев като неин лидер.

Прогресивнолибералната партия е от политическите групировки, произлизащи от старата Либерална партия, която заедно с Консервативната са най-старите политически формации в Княжество България след Освобождението. Нейните лидери са добре известните обществени дейци – Драган Цанков, Петко Каравелов и Петко Р. Славейков. Либералната партия се оказва далеч по-многобройна по брой на своите членове и съмишленици.

В първите пет години от съществуването си /до 1884/ е единна политическа формация. Различията настъпват след това и са свързани с различното отношение на тримата ѝ водители към някои от събитията, които настъпват след приключване работата на Учредителното събрание. Първото от тях е към извършеният през 1881 г. държавен преврат на 27 април, чрез който владетелят суспендира Търновската конституция и установява т.нар. Режим на пълномощията. Двама от лидерите П. Каравелов и П. Р. Славейков се виждат принудени да емигрират в Източна

Румелия. Др. Цанков, остава и стоически понася преследванията, на които е подложен. В отношенията си с княза обаче той е по-сговорчив, в сравнение с другите. С помощта на Др. Цанкови съставеното ново правителство на 7 септември 1883 г. е възстановена, както Търновската конституция, така и регламентирания от нея парламентарен ред в Княжеството.

П. Каравелов и П. Р. Славейков се завръщат в Княжеството. Отношенията им с Драган Цанков се влошават. В Либералната партия се обособяват две течения: „крайно”, начело с П. Каравелов и П. Р. Славейков и „умерено”, стоящо зад Др. Цанков. Има и една трета група, която симпатизира както на П. Каравелов и П. Р. Славейков, така и на Др. Цанков. Към нея принадлежи Ст. Стамболов. В проведените парламентарни избори за IV ОНС (в края на май 1884 г.) мнозинството от депутатските места в новия парламент са спечелени от привържениците на П. Каравелов. Князът му възлага съставянето на следващото правителство, а Др. Цанков минава в опозиция на новите управляващи. С този акт по същество се слага и край на единството в ЛП.

До периода на Регенството /1886-1887/ процесите на разделяне на съмишлениците на либералната идея се задълбочават. Др. Цанков е принуден да напусне Княжеството и не се завръща до края на 1894 г. В това време теченията в ЛП не успяват да се консолидират. През 1896 г. Петко Каравелов създава Демократическата партия.

В програмата на ЛП се очертават няколко момента: желанието им за народно обединение на разпокъсаното отечество, поддръжане на Търновската конституция,

повишаване народното
благоденствие. Външнополитическите задачи на
Княжеството, са сведени до поддържането на приятелски
отношения с Русия, другите велики сили и съседните
балкански страни. В тези първи програмни намерения няма
големи различия между теченията в ЛП до 1882 г.

Макар и извън България Др. Цанков прави опити за
възстановяване на старата Либерална партия. След
завръщането си в България по този въпрос той сондира
мнението на бившия си политически приятел П. Каравелов,
но получава отказ. Каравелов създава Демократическата
партия със свои съмишленици, а на 14 септември 1896 г. е
сформирано Временно централно бюро, за председател на
което е избран Др. Цанков. Желанието му е отново всичките
бивши съмишленици да се съберат и сплотят под старото
либерално знаме. Идеята му и този път не намира много
привърженици сред теченията на либералите. Д-р Стоян
Данев също се обявява против.

На преден план излиза необходимостта от нова
програма след 1896 г., както и въпросът за лидерството на
групата около Цанков. Последният е на възраст, но по-
важното е неприязненото отношение на българският княз
към него. Др. Цанков съзнава ясно, че оглавяваната от него
политическа групировка няма никога да стане управляваща,
което на практика я обрича на политическа гибел.
Критикуван е и от Русия, критикуван е и за провала в
парламентарните избори през 1896 г. Наред с това вече има
нужда от нов, по-млад и по-подготвен водач, който да
поведе по-успешно групировката.

През лятото на 1897г. Др. Цанков пристъпва към решаването на назелите проблеми в своята групировка, като започва най-напред с решаването на въпроса за лидерството. Така се стига до историческото заседание от 13 юли 1897 г., състояло се в дома на неговия зет в столицата – Ал. Людсканов. В отсъствието на С.Данев, Др. Цанков прочита писмо, с което ги известява, че се оттегля занаяпред както от Временното централно бюро, така и от воденето на партията. Препоръчва за свой приемник и бъдещ водител на партията д-р Стоян Данев. Той се вписва като личност в обществено-политическа обстановка на страната- достатъчно млад, но с политически опит, образован и с добро финансово състояние, което го прави независим. С избора за наследник на Др. Цанков заседанието на Временното централно бюро приключва своята работа.

Д-р Ст. Данев и другите ръководни дейци предприемат активна дейност за укрепване на съществуващите местни структури и за създаване на нови такива. През януари 1898 г. започва да излиза нов печатен орган наречен „България”. Програмната статия е написана от д-р С. Данев, а първият редовен конгрес се събира през декември 1899 г. Присъстват 1500 делегати от цялата страна.

Основните акценти на предложената и приета от специална комисия програма на ПЛП определят: „възтържествуването на народний суверенитет”, „прокарването на една външна политика на тясна и неразривна дружба с Русия”, „... въвеждането на едно управление, което като бъде проникнато от напредничавий

дух на времето, да бди за охранението на социално-икономическите интереси на народа.“ Приет е и устав на партията и определен празник на партията – 19 януари /подписването на Сан-Стефанския договор/.

Първият конгрес на ПЛП оставя трайна диря в нейната история освен с приетите програма и устав, още и с това, че вече дава на д-р Стоян Данев статут на постоянен (а не както до тогава – временен) шеф на партията. В същото време форумът не слага край и на политическа дейност на Др. Цанков. По тази причина през следващите няколко години д-р Ст. Данев трябва да се съобразява с неговото поведение. Окончателно той се освобождава от своя предшественик едва след неговата смърт през 1911 г.

Основен акцент в четвърта глава „Участие в управлението на страната (1901-1903 г.)” е дейността на д-р Ст. Данев като министър и министър-председател в управлението на страната.

Д-р Стоян Данев за първи път се включва в управлението на Княжество България още през 1894 г., когато е предложен за заместник-председател на VIII ОНС по изричното настояване на д-р К. Стоилов. Пост, достатъчно сериозен и отговорен, без да му дава възможност за пряко участие в реалното управление, а по-скоро като наблюдател на процесите. Той обаче му открива тайните на реалната власт и отношенията в нея, особено тези между княза, министър-председателят и министрите.

Д-р Данев е в началото на своята политическа кариера, но добре се ориентира в обстановката. Отказва предложение за участие в правителство на Д. Греков, както и това на Т. Иванчов. В поредицата от правителствени

рокайд-р С. Данев разбира задкулисните действия на Кобурга спрямо всички министри и безцеремонната му разправа с онези, които според него му пречат за постигане на династичните цели.

Едва през 1901 г. д-р Ст. Данев е вече министър в коалиционно правителство, ръководено от П. Каравелов. Представени са преговорният процес по формирането на коалиционното правителство и заемане поста на министър на външните работи и изповеданията от д-р Данев. Обосновани са и причините довели до този факт- тежкото икономическо и финансово положение в страната, необходимостта от спешен външен заем за страната.

Представени са изходните позиции и първите стъпки по изпълнение на приетата вече програма на ПЛП в един „работен“ вариант, съобразен с коалиционните партньоривъншния заем, за получаването на който най-много се разчита на подкрепата на Русия, намаляване на чиновничеството, мерки за повдигане на родната индустрия и занаятите. Твърдо е решението им и за извършване на ново административно деление на страната. Отбелязано е прякото участие на д-р Стоян Данев в прокараната през май 1901 г. административна реформа, според която, окръзите са сведени до 12, с по няколко околии във всеки един от тях.

С оглед Даневата дейност като министър на външните работи и изповеданията е представена тази му дейност с акцент - опитите за решаване на националният въпрос.

Усилията на Министерство на външните работи и изповеданията и лично на министърът са разгледани с оглед цялостната политика на Княжеството и много от дейците и до този момент. Неправилно и неточно е твърдението на

Данев, че истинските постъпки за промяна на статуквото в тези български земи, особено в Македония започват от коалиционното правителство на П.Каравелов, в което участва и той. Факт е, че дейността на ВМОРО и ВМОК дава отражение и в самото Княжество България, а д-р Ст. Данев е принуден да признае, че коалиционното правителство на демократите и прогресивните либерали активизира своите действия пред великите сили с цел да обърне вниманието им върху събитията в Македония, особено след аферата „мис Стоун“. Такова е и желанието и на ВМОРО, и на ВМОК.

Третият важен въпрос разгледан в първи параграф е подписването на паричния заем с френско-холандска банка (Banque de Paris et des Pays – Bas). Макар и с по-облекчени условия подписаният договор не е ратифициран от народното събрание, което води до падане на коалиционния кабинет.

В параграф втори „Министър-председател (1901-1903 г.) е разгледано управлението на оглавяваното от Д-р Данев самостоятелно управление.

Формираният кабинет след проведените парламентарни избори за XII ОНС предоставят възможност за съставяне на самостоятелен кабинет на ПЛП през 1901 г. който включва повечето министри-съмишленици излъчени от предния – М. Сарафов, Ал. Людсканов и д-р Ал. Радев. Данев заема отново и поста министър на външните работи и изповеданията, което може да се смята, за очакване да продължи водената външна политика.

В изложението е акцентирано върху предложените в правителствената програма въпроси за решаване и най- вече

исканията за уравнивяване на държавния бюджет и сключване на външен заем, за реформи в Македония.

Сключването на външен заем, така необходим за българската финансова система е разгледан обстойно. Особено внимание е отделено на посещениято и срещите, които д-р Данев прави в Русия при граф В. Н. Ламздорф, финансовия министър граф С. Ю. Вите и император Николай II. Основната насока на преговорите е търсене на подкрепа от руска страна за исканият заем от френски банки. В мемоарите си Данев излага много и съществени елементи от преговорният процес както в Русия, така и във Франция. Писани по-късно те донякъде субективно изтъкват основната заслуга на д-р Данев.

Сключеният заем е в различен размер от първоначалните потребности на държавата, но все пак помага в периода на финансова криза. По наша оценка д-р Данев води умело преговорите, що се касае за българските интереси.

Преговорите за заема не са единственият предмет на разговорите в Русия. По време на втората официална визита на д-р Ст. Данев като министър-председател в Русия става подписването и на двустранна военна спогодба. До този акт се стига след като в София се разбира за съществуването на подобна конвенция между Австро-Унгария и Румъния, подписана през м. септември 1900 г., т. е. още преди ПЛП да участва в управлението на страната в коалиционния кабинет на П. Каравелов. Д-р Данев пряко се ангажира с подписването на такава спогодба.

А след нейното осъществяване е важно да отбележим, че макар и отбранителна, тайната спогодба с

Русия от 1902 г. е несъмнено съществен външнополитически успех на правителството на д-р Ст. Данев. Защото то все пак успява да привлече на страната на България Русия и то в твърде неудобен момент, когато тя се готви за по-големи събития в Далечния Изток и съзнателно отбягва да поема каквито и да са ангажименти в други райони на света, още по-малко на Балканите, които се смятат за един от най-взривоопасните в Европа.

Въпросът с реформите в Македония е разгледан, както от позицията на българската страна, така и от гледна точка на политическите ходове на Великите сили, особено тези на Австро-Унгария и Русия, лавирането на Високата порта, на България и другите нейни балкански съседки. Разбирането, че този въпрос не може да се разреши без съгласието на Великите сили или поне на някои от тях като Русия определят и по-нататъшните ходове на правителството на ПЛП. Отбелязани са срещите на С. Данев в Белград, Румъния, Австро-Унгария и разбира се търсената подкрепа най-вече от Русия. Като елемент и то важен е обърнато внимание на опитите за решаването т. нар. „Фирмилиянов“ въпрос, както и действията на ВМОРО в Македония от началото на 1903 г.

Неуспехът на прогресивно-либералното правителство да предотврати налагането на Фирмилиян за сръбски митрополит в Скопие, надеждите, че със своя кредит на най-русифилската партия, ще съумеят на привлекат на своя страна меродавните кръгове на Русия при решаването на въпросите от национално значение се оказват илюзорни. Това и предопределя края на правителството на д-р С. Данев.

В последната петаглава „**Политическа и държавна дейност(1911-1913)**” в три параграфа е разгледана дейността на д-р С.Данев като политически лидер и министър-председател след дълъг период на опозиционна дейност.

Първите години след излизането на ПЛП от властта са белязани от няколко големи събития – въстанието в Македония от 1903 г., Руско–японската война от 1904 г. и революцията в Русия от 1905 г. Разкрита е подробно позицията на ПЛП и нейният лидер по тези събития.

Най-важното събитие в живота на ПЛП след падането ѝ от властта обаче е събранието на Върховния ѝ съвет от началото на декември 1904 г. Свиканият форум и дебатите в него по основните доклади на д-р С. Данев, Ал. Людсканов, Д.Христов, както и изборът на нов Върховен съвет и Централно бюро са важни решения. До края на управлението на стамболовистите (1908 г.) прогресивните либерали намират време да свикат и конгрес на партията си – втори по ред. Това става през април 1907 г.Изследваните материали от този период обосновано ни водят към твърдението, че ПЛП запазва основните си виждания за развитието на страната от времето на първите си програмни документи.

Като водач на партията д-р С. Данев не реагира обаче адекватно на водената външна политика на стамболовистите. Особено в балканските взаимоотношения на правителството и сближаването със Сърбия и Румъния, без да се правят опити за решаването на националните интереси в Македония и Северна Добруджа. Позицията на д-р Ст. Данев, която е позиция и на възглавяваната от него

партия, вероятно е определена от отношението му към Русия. Но ако тя е съобразена с интересите на Русия на Балканите, тя не отговаря на тези на България. Нееднозначна е и позицията след младотурският преврат от 1908 в Османската империя. Затова пък провъзгласяването на независимостта на България от 22 септември 1908 г. е прието възторжено от д-р Данев и ПЛП.

В средата на март 1911 г. Ал. Малинов е принуден да подаде оставката на кабинета. Следва нов кабинет, съставен от народняците и прогресивнолибералите. След 10-годишен период на тежко опозиционно съществуване и двете формации са отново управляващи. Начело на кабинета, по взаимно договаряне между лидерите на двете партии, застава Иван Евстр. Гешов като „по-стар обществен деец и водач на по-силната партия.” Д-р Стоян Данев оглавява V ВНС, както по-късно и XIV ОНС.

В параграфа са очертани схващанията на д-р С. Данев за парламентаризма, които не се различават по онова време от схващания за мястото и ролята на парламента в държавите с конституционно-парламентарно управление. На д-р Ст. Данев и неговата партия се дължи и прокарването на пропорционалната изборна система в законодателните избори през 1911-1913 г., когато той е председател на XV ОНС. Но пък позицията му и тази на ПЛП към чл. 17 от Търновската конституция, чието изменение в промонархически уклон се предлага още в законопроекта на действащото по време на управлението на демократите XIV ОНС, но е гласувано от последвалото V ВНС от лятото на 1911 г., председател на което е д-р Ст. Данев, определено не му носи позитиви.

Като председател на V ВНС и на XV ОНС д-р Ст. Данев е държан от министър-председателя в течение на преговорите, които правителството води по изграждане на Балканския съюз. Участва лично в тях. Той изпълнява редица отговорни дипломатически мисии и по време на самата Балканска война. На практика той действа и като фактически 11-ти член на правителството.

Самият д-р Ст. Данев почти никъде не дава гласност за своето участие при изготвянето на съюзния договор със Сърбия, но взема участие и в редактирането на окончателния текст на сключения съюзен договор. Следователно и лидерът на ПЛП носи солидарно с коалиционното правителство пряка вина за съдържанието на този договор, в който се допуска признаването на част от Македония, простираща се на запад от р. Вардар за „спорна” (специален таен анекс, като приложение към него). С договора от 29 февруари 1912 г. за пръв път българско правителство отстъпва от позицията на България спрямо македонския въпрос. Това е и отстъпление и от досега защитаваните позиции от самият д-р Ст. Данев в миналото.

Като лидер на най-русофилската партия в България, на него му е възложена от правителството и монарха една от най-трудните задачи – да спечели за българската кауза Русия и да неутрализира реакцията на Австро-Унгария. Въпреки положените от него усилия, нито едната, нито другата му мисия не приключва с успех – и двете велики сили, водени от свои съображения, отказват да поемат каквото и да било ангажимент към България.

Дипломатическите мисии на д-р Ст. Данев по време на Балканската война от 1912-1913 г. са представени във втори параграф на главата. Като най-голямата дипломатическа мисия, възлагана на д-р Ст. Данев по време на Първата балканска война са преговорите за примирие и мир с Османската империя, които започват още след първия апел на Високата порта за примирие през ноември-декември 1912 г. и са подновени през 1913 г. Подписаният в Лондон мирен договор от 17 май 1913 г. е върхът на дипломатическия успех на България, най-голям принос за който има разбира се д-р Ст. Данев в качеството си на ръководител на българската делегация. Но подценяването на сериозната опасност от страна на сърбите и гърците при разпределяне на османското наследство в Македония и Одринско изиграват лоша шега. Едва след края на Първата балканска война проличават недостатъците, допуснати от българската дипломация, включително и от д-р Ст. Данев, при нейната дипломатическа подготовка. Двете държави настояват за подялбата на османското наследство според това коя държава от балканските съюзнички, каква територия е успяла да завземе по време на самата война. Два дена след подписването на Лондонския мирен договор, двете съюзнички на България сключват таен договор за съвместни действия срещу нея. На практика това означава, че въпросът с османското наследство между трите вече бивши съюзнички ще се решава със силата на оръжието.

Още не е изсъхнало мастилото под сключения в Лондон мирен договор, когато първият делегат на България д-р Ст. Данев получава телеграма от министър-председателя Ив. Ев. Гешов от София да тръгне веднага за

България. Едва в София д-р Данев разбира за подадената оставка на министър-председателя Гешов. По-късно на 27 май вечерта, т.е. преди да бъде огласена оставката на Ив. Ев. Гешов, лидерът на ПЛП е повикан в Двореца, където е натоварен със съставяне на кабинет. Правителствената криза продължава до 1 юни 1913 г., когато от Двореца д-р Ст. Данев пристига с подписан указ за новия кабинет.

Последният трети параграф на пета глава проследява периодът, когато д-р Ст. Данев отново е министър-председател (юни-юли 1913). Тогава именно се взема онова решение на 16 юни 1913 г., довело до „престъпното безумие” и продължаване на войната. За Царството настъпват съдбоносни дни. С поражението на България в Междусъюзническата война от 1913 г. е проигран изключително благоприятен шанс за осъществяване на националното обединение на българския народ, жадувано от няколко поколения от Освобождението до 1912 г.

Катастрофалният изход на България в Междусъюзническата война по същество слага край и на политическата дейност на д-р Ст. Данев. Наистина, той запазва лидерския си пост в ПЛП и през следващите години на нейното самостоятелно съществуване през 1920г. След сливането ѝ с Народната партия в т. нар. Обединена народнопрогресивна партия му е предоставено едно от ръководните места в нея. Получава и министерски пост в коалиционното правителство на Т. Теодоров (1918-1919) и на Ал. Стамболийски (от октомври 1919 до пролетта на 1920 г), но активната му политическа кариера приключва.

СПРАВКА

за приносните моменти на дисертационния труд

1. Настоящият дисертационен труд прави опит за цялостно изследване на биографията на д-р Ст. Данев на основата на богат и разнообразен изворов материал, исторически документи и литература, посветени на живота и общественно-политическата дейност на д-р Ст. Данев до 1913 г.
2. Комплексният анализ на изследваните факти разкриват генезиса на формирането на личността, общественика и политика д-р Стоян Данев в годините на неговата възходяща кариера.
3. Дисертацията има качества на задълбочено, многопланово изследване на влиянието на д-р Стоян Данев за развитието на „либерализма“ в България и реалното му осъществяване политически, чрез Прогресивно-либералната партия, чийто лидер става за относително дълъг период.
4. Всичките пет глави на труда имат подчертано изследователски характер и за първи път систематично очертават факторите, формирали възгледите му и обосновавали мотивите за неговите решения.
5. Приведени са допълнителни факти около дейността на д-р Данев в обществено - политическия живот на Княжество/Царство България след падането на първия стамболовистки режим.
6. С проследяването на течението на в. “Средец“ се разкрива и неговата журналистическа дейност като един от основателите и редакторите на вестника.

7. По нов начин е отразена дейността на д-р Данев като министър на външните работи и изповеданията в коалиционния кабинет на Петко Каравелов и като ръководител на самостоятелното правителство на Прогресивнолибералната партия.
8. Направен е опит за проследяване обстойно дейността на д-р Ст. Данев като опозиционен деец в периода 1903-1911 г.
9. Приведени са допълнителни факти около неговата дипломатическа дейност при подготовката и участието на България в Балканските войни(1912-1913) .
10. Прави се оценка и анализ на д-р Ст. Данев като министър-председател към „престъпното безумие” от 16 юни 1913 г. и е очертана неговата лична отговорност и вина към последвалата първа национална катастрофа.

Списък на публикациите на Александър Г. Александров

1. Горчев, А. Родно място и начално образование на Стоян Данев (1857-1875). - В: Историкии. Том 7. Велико Търново, 2014, 140-155.
2. Д-р Стоян Данев – политически и държавен деец. Принос към биографията му до 1913 г. Велико Търново, 2015, 430 с. /под печат/

